

FILKEHÁZA KÖZSÉG TELEPÜLÉSTERVEI

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁTANULMÁNY

véleményezési eljárásra

TARTALOMJEGYZÉK

I.	ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT	2
1.	A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETI LEÍRÁSA.....	2
1.1.	A település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok.....	2
1.2.	A település kialakulásának történeti leírása, tájhasználat, tájszerkezet.....	3
1.3.	Településszerkezet, településkarakter.....	5
1.4.	Falutörténet.....	7
2.	A VÉDETT MŰEMLEKI ÉRTÉKEK TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA	8
2.1.	A világörökségi és a világörökségi várományos helyszínek, területek.....	8
2.2.	Az országos építészeti örökség elemei	8
2.3.	A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek.....	9
2.4.	Táj- és természetvédelem.....	9
3.	A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA.....	10
3.1.	Általános építészettörténeti adatok	11
3.2.	Településszerkezet, településkép, telekstruktúra, utcaképek	12
3.3.	Helyi egyedi értékek.....	14
II.	A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE	15
1.	A tervezett változások ismertetése.....	15
2.	A tervezett változások hatása.....	17
2.1.	A tervezett változások hatása a régészeti örökségre	17
2.2.	A tervezett változások hatása a műemleki értékekre.....	17
2.3.	A tervezett változások hatása a helyi építészeti örökségre.....	17
2.4.	A tervezett változások hatása a táj- és természetvédelem értékeire	18
2.5.	Összefoglaló.....	18
III.	ÉRTÉKVÉDELMI TERV.....	19
1.1.	Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények.....	19
1.2.	Önkormányzati feladatok.....	19
IV.	NYILATKOZAT.....	20
V.	RÉGÉSZETI SZAKÁGI MUNKARÉSZ	20

I.ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1. A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETI LEÍRÁSA

1.1. A település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok

Filkeháza község az Észak-Magyarországi régióban, Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye északkeleti szélén található a Sátoraljaújhelyi járásban. A település a megyeszékhelytől, Miskolctól körülbelül 91 km-re, a járás központjától, Sátoraljaújhelytől 19 km-re, a fővárostól pedig körülbelül 259 km-re helyezkedik el.

A községet északról a Sátoraljaújhelyi járáshoz tartozó Füzér és Füzérkajata, keletről Füzérradvány, délről Pálháza és Bózsza, míg nyugatról Nyíri és Füzérkomlós határolja.

Forrás: wikipedia.org

Filkeháza az Északi-középhegység nagytájon fekvő település, amely a Tokaj–Zempléni-hegyvidék középtájhoz, azon belül pedig a Hegyközi-dombság kistájhoz tartozik.

A települést közúton a 3719 j. országos mellékúton lehet megközelíteni, amely a szomszédos településekkel, északnyugati irányban Füzérkomlós községgel, déli irányban pedig Pálháza városával biztosít kapcsolatot. A legközelebbi főút a településtől 18 km-re, délkeleti irányban haladó 37. sz. II. rendű főút, amely Pálházán és Sátoraljaújhelyen át érhető el. A legközelebbi gyorsforgalmi út a kb. 32 km-re lévő M30-as autópályát, amely nyugati irányban Pálházán és Telkibányán át közelíthető meg Hidasnémetinél.

A község fő közlekedési tengelyét a 3719. j. országos mellékút (belterületi szakaszán Rózsa Ferenc utca) alkotja, amely egyben a kapcsolatot is biztosítja a szomszédos települések felé.

Forrás: utcakereso.hu

1.2. A település kialakulásának történeti leírása, tájhasználat, tájszerkezet

A Hegyközi-dombságban, a Bisó-patak völgyében kialakult településre utaló első írásos emlék egy 1481-ből származó oklevél. Ekkor a falu a Filke család birtoka volt. Korábban a terület Füzér várához tartozott. A hegyközi falvak történetét, fejlődését nagyban befolyásolta a területeket birtokló uradalmak változó helyzete, a füzéri és regéci uradalom sűrűn változó tulajdonosai, földesurai.

A 17. századi összeírásokból kiderül, hogy a lakosok számára a fő megélhetést az erdő és az állattartás jelentette, míg a rosszabb minőségű földek miatt a földművelés kevésbé volt meghatározó. Ezen tényezők is hozzájárultak ahhoz, hogy a török hódoltság ideje alatt ez a falu is teljesen elnéptelenedett. A 17. század második felétől nagyarányú elvándorlás kezdődött, amely az 1711. évi országos pestisjárvány során tetőzött. A település csak a XVIII. század közepén kezdett el újra benépesülni, amikor is szláv anyanyelvű, görögkatolikus vallású (ruszin és szlovák) telepesek érkeztek a faluba. A betelepülők később fokozatosan elmagyarosodtak.

Első katonai felmérés (1763-1787) (1784)

Második katonai felmérés (1806-1869) (1857)

Az **első katonai felmérés** idején az egyutcás Filkeháza (Filke Háza) lakott területét kertek övezik, a patak völgyeket szélesebb sávban rétek, legelők kísérik. A település keleti részét erdőterületek uralják. A völgyek gyeppei és az erdők közötti területsávokat szántóterületek alkotják, amelyek dominálják a tájat. A ma látható görög katolikus templom elődje, amely a XVII. században épült a faluban, már szerepel a felmérésen a lakott terület délkeleti oldalán.

A **második katonai felmérés** térképén látszik, hogy a település esetében nem történt szembetűnő változás. az erdőterületek valamelyest csökkentek, a legelőterület kiterjedése növekedett, ugyanakkor a patakmenti rétek keskenyebb sávot fedtek le. A lakott terület kismértékben bővült északi és déli irányban is. A falu északi oldalán már látható a temető. A településen áthaladó, Sátorlajújhely (Sátor allja Újhely) felől érkező és északnyugati irányba továbbhaladó utat már jelentősebb útvonalként jelöli a felmérés.

A **harmadik katonai felmérés**en nem mutatkozik számottevő változás a területhasználatban. Továbbra is a mezőgazdasági területek, szántók, legelők uralják a tájat. Az erdők arányában nem állt be jelentősebb változás. A lakott terület sem bővült számottevően. A település a XIX. században a Károlyi-uradalomhoz tartozott.

Az **1941-es katonai felmérés** a gyepterületek további csökkenését mutatja a településen a szántóterületek javára, míg az erdőterületek kiterjedése kismértékben növekedett. A települést továbbra is uraló szántóterületeket sűrűn behálózták a mezőgazdasági utak. A lakott terület ezen felmérés tanulsága szerint sem bővült számottevően. A lakott területen és annak közelében, illetve a patak mentén több helyen is keresztek láthatóak.

III. katonai felmérés (1869-1887) (1875)

Magyarország katonai felmérése (1941)

Az 1950-es évekig a hegyközi falvakban az állattartás és kisebb részben a földművelés volt a megélhetés alapja. A rosszabb természeti adottságok miatt azonban még a szántófölddel rendelkezők is egyéb kiegészítő foglalkozást űztek, egyebek mellett aratni jártak a délebbi falvakba, fát fuvaroztak, illetve a munkaképes férfiak a környező települések ipari üzemibe (pl. Hollóháza porcelángyára, Pálháza fafeldolgozója) jártak el dolgozni, míg a nők esetenként házciselédként dolgoztak főleg Sátoraljaújhelyen és Sárospatakon. A mezőgazdaság rossz helyzetén az 1945-ös földosztás sem változtatott sokat, hiszen sok volt az igénylő, de kevés a föld. A megélhetést ezért továbbra is főleg az erdő (Állami Erdőgazdaság) és a környékbeli ipari üzemek biztosították.

Topográfiai térkép

A **topográfiai térképen** látható, hogy az erdőterületek aránya számottevően növekedett, főleg a lakott terület környezetében. Ugyanakkor a tájképet továbbra is a mezőgazdasági területek uralják. A lakott terület déli irányban, a mai Rózsa Ferenc utca keleti oldalán tovább bővült, elnyerve ezzel mai kiterjedését.

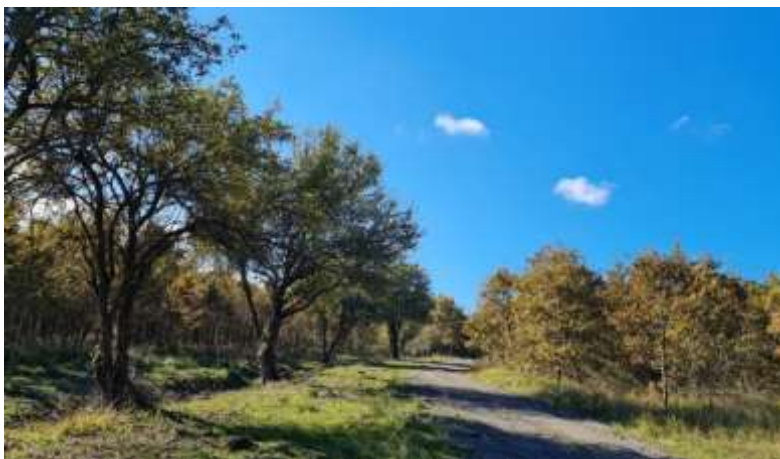
A XX. század végétől a település műszaki infrastruktúrája folyamatosan fejlődött, kiépült a vezetékes ivóvíz, a szennyvíz hálózat és a vezetékes gáz, illetve részben a járdahálózat. Bár a település népessége a XIX. század végéig lassan, de egyenletesen növekedett, az egykor több mint 200 fős községben mára a lakosság száma 100 fő alá csökkent.

1.3. Településszerkezet, településkarakter

Filkeháza településszerkezetét, táji megjelenését a változatosság jellemzi. A sokszínűség a nyugati oldal patak völgyeinek, a dombvonulatait kísérő nagyobb összefüggő erdőállományoknak, a fennmaradt réteknek és legelőknek, a kiskertes területek maradvány gyümölcsöseinek, a középső patak menti részeken fekvő falu beépített területeinek, valamint a keleti oldal kiterjedt gyümölcsöseinek és művelt szántóinak, legelőinek a váltakozásából fakad. Ezáltal a településszerkezetet a táji, tájképi szempontból is értékes területek, a természeti környezet és az ember tájalakító tevékenysége nyomán kialakult mozaikos táj elemei alkotják.

A tájszerkezet egyes összetételét jól mutatja a művelési ágak megoszlása. A legnagyobb arányban jelenlévő erdők mellett a szántó művelési ágú és a gyümölcsös területek dominanciája is meghatározó. Ezen három művelési ág a település területének nagyjából kétharmadát adja. Az erdősültség mértéke a környező településekhez képest kisebb (24 %), azonban így is meghaladja az országos átlagot. A tájtörténeti vizsgálatok alapján a település erdeinek kiterjedése a múltban sem

volt jelentős mértékben nagyobb. A község nyugati részét kiterjedt erdőségek borítják, melyek összefüggő részei országos védettséget élveznek. Filkeházán a környező településekhez képest magas, 21 %-os a szántóterületek aránya. A szántóterületek jellemzően a település keleti oldalán, illetve a volt zártkertekben fekszenek, közöttük a nagyobb kiterjedésű szántóföldek a meghatározóak. Ezen területek jellemzően művelés alatt állnak, a nagytáblás rendszerben folyó gépesített monokultúras gazdálkodás a meghatározó. Az egykor relatíve magas arányú gyepek, legelők, rétek kiterjedése a környező településekhez képest ma is viszonylag magas, a település területének 17 %-át jelentik. A jellemzően a patakok mentén húzódó réteket tekintve tájképileg kimondottan értékes a belterülettől délnyugatra fekvő, többnyire gyümölcsfák maradványaival tarkított rét. Kiterjedt legelők húzódnak a belterülettől északra, illetve a település keleti oldalán, ahol az erdők előtt húzódó faegyedekkel tarkított legelők tájképi szempontból is üde színfoltot képviselnek. A településen az elmúlt időszakban a gyümölcsültetvények kiterjedése jelentősen megnövekedett (18 %), köszönhetően a dióültetvények telepítésének. Összefüggő, nagyüzemi művelés alatt álló dióültetvényekkel találkozhatunk a belterülettől északra, keletre és délre is. Filkeháza vízfolyásokban gazdag település. Belterületén keresztülhalad a Bisó-patak, míg a lakott területtől keletre folyik a Falu-patak. A kivett területek részaránya nem meghatározó a településen, összesen 9 %-ot tesznek ki. Ezekhez tartoznak a belterületi lakóterületek, az utak, a vízfolyások és a vízmű területek, illetve a lakott terület északi oldalán található temető területe. A településen kivett majorokat, telephelyeket vagy felhagyott agyaggödröket nem igen találunk.

Erdőterület a településen

Művelt szántók háttérben legelőkkel és gyümölcsös területekkel a keleti oldalon

Rétterület a belterülettől délre

Az egyutcás, organikusan kialakult település fő közlekedési tengelyét a 3719. j. országos mellékút (belterületi szakaszán Rózsa Ferenc utca) vonala adja, amely egyben a kapcsolatot is biztosítja a szomszédos Füzérkomlós és Pálháza felé. A belterület fontos szerkezeti elemeit képezik a lakott területet átszelő Bisó-patak, a belterület északi oldalán található temető, valamint a lakott terület délkeleti oldalán álló görögkatolikus templom. A település központja a hivatal környezetében található, itt működik a legtöbb kereskedelmi és szolgáltató egység, illetve itt található a község rendezvényterülete is. Gazdasági épületekkel a belterületen csak elvétve találkozhatunk.

Az egyutcás lakóterületen a falusias karakterjegyek a legdominánsabbak, az egylakásos lakóépületek jellemzően oldalhatáros beépítéssel az utcákra merőlegesen, előkerttel épültek. A zömében földszintes és nyeregtetős, hagyományos népi jegyeket viselő épületek mellett megtalálhatóak a szocializmus korszakában épült lakóházak is, főként a község belterületének déli szélén. A belterület karakteres eleme a Bisó-patak, amely észak-déli irányban szeli át a lakott területet. A széles zöldsáv kísért patakon több helyen hangulatos hidak kínálnak átkelési lehetőséget. A lakóépületekhez kapcsolódó kertek, illetve a lakóterületet övező gyümölcsösök és erdőterületek mozaikossá teszik a tájat.

A belterület délkeleti szélén található görögkatolikus templom

A lakott területet átszelő Bisó-patak a temető közelében

1.4. Falutörténet

Az első írásos emlék, amely a településre utal egy 1481-ből származó oklevél. Ekkor a falu a Filke család birtoka volt. Korábban a terület Füzér várához tartozott.

A török hódoltság ideje alatt ez a falu is teljesen elnéptelenedett. A település csak a XVIII. század közepén kezdett el újra benépesülni, amikor is szláv anyanyelvű, görögkatolikus vallású (ruszin és szlovák) telepesek érkeztek a faluba, akik népiskolát és általános továbbképzőt tartottak fenn. A betelepülők később fokozatosan elmagyarosodtak.

A falut a XIX. század első felében a Károlyi család birtokolta. 1813-ban fejeződött be a késő barokk stílusú, görögkatolikus templom építése, amely a térség görögkatolikus központja lett. A település, főleg mezőgazdasági tevékenységekből élő népessége lassan, de egyenletesen növekedett egészen a XIX. század végéig, amikor is megindult a népességfogyás. Az egykor több mint 200 fős községben mára a lakosság száma 100 fő alá csökkent.

2. A VÉDETT MŰEMLEKI ÉRTÉKEK TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

2.1. A világörökségi és a világörökségi várományos helyszínek, területek

Filkeháza területén sem világörökségi, sem világörökségi várományos helyszínek, területek nem találhatóak.

2.2. Az országos építészeti örökség elemei

Filkeháza községben 1 nyilvántartott műemlék található.

1. Műemlék	
Görögkatolikus templom	
Cím:	Rózsa Ferenc utca 25.
Hrsz.:	73/1
Azonosító:	2759
Törzsszám:	1285
	
<i>Helyszínrajz</i>	<i>Fotó</i>
<p>Az országos műemléki védelem alatt álló templom a település délkeleti szélén, a Rózsa Ferenc utca és Füzérkajatai elágazás között található egy dombtetőn. A Szentháromság görögkatolikus templom késő barokk stílusú, 1804-1813 között épült. A keletelt, félköríves szentélyzáródású templom 1958 óta élvez műemléki védeltséget. Berendezési tárgyai között található a középkori eredetű, kőből készült keresztelőmedence. A templom épülete felújításra vár. A templomhoz gondozott park és görögkatolikus parókia is tartozik, amely 1823-ban épült és 2005-ben újították fel. A görögkatolikus templomnak és a parókianak köszönhetően Filkeháza a térség görögkatolikus központja.</p>	

Filkeháza felülvizsgált településrendezési eszközei tartalmazzák a fenti országos védelem alatt álló értéket. Ugyanígy szerepel a műemléki érték, rövidebb ismertetéssel a község Településképi Arculati Kézikönyvében. A község 14/2017.(XII.27.) önkormányzati rendelettel jóváhagyott Településképi Rendelete alapján a templom helyi védettséget is élvez.

2.3. A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek

A fejezet önálló munkarészben kerül ismertetésre.

2.4. Táj- és természetvédelem

Natura 2000 területek

A Natura 2000 madárvédelmi és élőhely-védelmi területek az Európai Unió legfontosabb közös természetvédelmi rendszerét képezik. Cél a veszélyeztetett élőhely típusok, vadon élő állat- és növényfajok védelme, ezáltal a biodiverzitás megőrzése és hosszú távú fennmaradása. Magyarországon a vonatkozó jogszabály „Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről” szóló 275/2004. (X.8.) Korm. rendelet, továbbá a 14/2010. (V. 11.) KvVM rendelet, mely tartalmazza a területek helyrajzi számos jegyzékét.

A település teljes közigazgatási területe a Natura 2000 hálózat részét képezi. A község a HUBN10007 kóddal jelölt Zempléni-hegység a Szerencsi-dombsággal és a Hernád-völgygel elnevezésű madárvédelmi terület része, amely az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatósága alá tartozik.

Országos Ökológiai Hálózat

Az ökológiai hálózat lehatárolását a területrendezési tervek tartalmazzák, melyet a településrendezési eszközök készítése során a meghatározott államigazgatási szervek előzetes adatszolgáltatása figyelembevételével kell lehatárolni. Az ökológiai hálózat három övezetből áll. Ezek a magterület, az ökológiai folyosó területe és a pufferterület.

A „Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről” szóló 2018 évi CXXXIX. törvény szerint a magterület az az övezet, „amelybe olyan természetes vagy természetközeli élőhelyek tartoznak, amelyek az adott területre jellemző természetes élővilág fennmaradását és életkörülményeit hosszú távon biztosítani képesek, és több védett vagy közösségi jelentőségű fajnak adnak otthont”.

Az ökológiai folyosók „olyan területek - többnyire lineáris kiterjedésű, folytonos vagy megszakított élőhelyek, élőhelysávok, élőhelymozaikok, élőhelytöredékek, élőhelyláncolatok -, amelyek döntő részben természetes eredetűek, és amelyek alkalmasak az ökológiai hálózathoz tartozó egyéb élőhelyek - magterületek, pufferterületek - közötti biológiai kapcsolatok biztosítására”.

A pufferterületek közé „olyan rendeltetésű területek tartoznak, amelyek megakadályozzák vagy mérsékelik azon tevékenységek negatív hatását, amelyek a magterületek és az ökológiai folyosók állapotát kedvezőtlenül befolyásolhatják vagy rendeltetésükkel ellentétesek.

Filkeháza területét az Országos Ökológiai Hálózat magterület, ökológiai folyosó és pufferterület övezete is érinti. Területének nagy részére kiterjed a pufferterület. A Bisó-patak medrét ökológiai folyosó kíséri, míg a belterülettől északra nagyobb összefüggő terület tartozik ebbe az övezetbe. A település nyugati határán elterülő erdőségek magterületként lehatároltak.

Tájképvédelmi terület övezete

Az övezet területi lehatárolását és a vonatkozó előírásokat a 9/2019. (VI. 14.) MvM rendelet határozza meg, melynek értelmében a tájképvédelmi terület övezetében a közlekedési, elektronikus hírközlési és energetikai infrastruktúra-hálózatokat, továbbá az erőműveket, a tájképi egység megőrzését és a hagyományos tájhasználat fennmaradását nem veszélyeztető műszaki megoldások alkalmazásával kell megvalósítani. A természeti adottságok és az emberi tevékenység alakította környezet tájképi érték, építészeti örökség és védendő természeti-, táji érték is egyben. Ennek következtében az övezet területén megvalósuló beruházások esetén kiemelt szerepet kell kapnia a tájba illesztésnek, továbbá a kilátás- és rálátás védelmének.

A tájképvédelmi terület övezete a település teljes közigazgatási területére kiterjed.

Ex lege védelem

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény szerint védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom és földvár, melyek országos jelentőségű természetvédelmi területnek minősülnek.

Filkeháza területén nem található ex lege védelem alatt álló érték.

Egyedi tájértékek

Az egyedi tájértékek felmérése országos szinten nem teljes körű, a folyamatos kataszterezés a nemzeti parkok feladata a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény értelmében. A törvény meghatározása szerint „Egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos, vagy esztétikai szempontból a társadalom szempontjából jelentősége van.”.

Az adatszolgáltatás alapján a településen 15 db egyedi tájérték található. Az egyedi tájértékek között fészületek, lakóházak, emléktáblák, árterek, kerekeskút, hársfa és legelő található.

HRSZ	NÉV	FAJTA	JELZET
1 hrsz előtt	Útszéli fészület	Fészület	Filkeháza_001
049	Temetőkeri fészület	Fészület	Filkeháza_002
113/1	Köztéri kerekeskút	Kút	Filkeháza_003
111	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Filkeháza_004
7	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Filkeháza_005
110/1 hrsz előtt	Fészület	Fészület	Filkeháza_006
41	Lakóház	Lakóépület	Filkeháza_007
73/1	Templomkeri fészület	Fészület	Filkeháza_008
73/1	Világháborús emléktáblák	Emléktábla	Filkeháza_009
73/1	Templomkeri hársfák	Fa	Filkeháza_010
53 hrsz szemben út széle	Útszéli fészület	Fészület	Filkeháza_011
028/1	Bisó-patak ártere	Erdősáv maradványa	Filkeháza_012
047	Percse-Bükk-patak ártere	Erdősáv maradványa	Filkeháza_013
015	Falu-patak ártere	Erdősáv maradványa	Filkeháza_014
048/2	Vadkörtefás legelő	Fás legelő	Filkeháza_015

forrás: E-TÉR

3. A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

3.1. Általános építészettörténeti adatok

A hegyközi falvak többségéhez hasonlóan Filkeháza is őrzi hagyományos falusias karakterét, a 19. század végén vagy a 20. század első felében épült, népi jegyeket hordozó lakóépületek mellett ugyanakkor megtalálhatóak a szocializmus korszakában, a 70-es és 80-as években kialakított épületek is.

A település fontos értékeit képezik a hagyományos népi lakóházai, melyekkel a történeti településmag területén, a Rózsa Ferenc utca temetőtől a görögkatolikus templomig terjedő szakasza mentén találkozhatunk. Ezek a 19. század végén, 20. század elején kialakított épületek általában előkerttel, az utcára merőlegesen épültek, de az utcával párhuzamos gerincű épületek egyaránt megtalálhatóak, a középületek ilyen kialakításúak. A községre az egyszerű nyeregtetős és a kontyolt nyeregtetős népi lakóházak is jellemzőek. A település szép számmal rendelkezik tornácos épületekkel. A lakóépületek általában hagyományos, szimmetrikus nyíláskialakításúak, jellemzően kétszárnyú, két vagy három osztatú ablakkal néznek az utcafrontra. Az épületeket az eltérő szín- és anyaghasználat jellemzi, de általánosságban a homlokzatok nem díszítettek és a hagyományos színek dominálnak (világos színű homlokzatok, vörös cserépfedés vagy szürke palafedés).

Az 1970-es, 80-as években, főként a lakott terület délkeleti irányú bővülésével a szocialista korszak épületei is teret hódítottak maguknak a településen. A jellemzően nagyobb tömegű, magasabb épületek előkerttel épültek. Ezen lakóépületeket az utcával párhuzamos kialakítás éppúgy jellemzi, mint az arra merőleges. A nyeregtetős és sátoztetős épületek egy kisebb része tetőtér beépítéssel rendelkezik. Az általában díszítetlen homlokzatok kettő vagy háromosztatú ablakkal néznek az utcára. A változatosabb kivitel jellemezte lakóépületek a történeti településmag területén is megtalálhatóak, de nagyobb számban a Füzérkajatai elágazástól délre találkozhatunk velük, ahol jelenlétük egységesebb utcaképet eredményez.

Népi lakóházak a belterület északi részén

*A szocializmus korszakában kialakított épületek a belterület déli részén
(Forrás: Filkeháza Településképi Arculati Kézikönyv)*

A község kiemelkedő építészeti értékét képviseli görögkatolikus temploma, amely műemléki védelmet élvez, mindemellett pedig helyi védelem alatt is áll. A belterület délkeleti szélén, a Rózsa Ferenc utca és a Füzérkajatai elágazás között elhelyezkedő Szentháromság görögkatolikus templom 1804-1813 között épült. A dombtetőn álló templom meghatározó elem, igazodási pont a községben. A görögkatolikus templomhoz gondozott park tartozik, amely a Szentháromság történelmi sétányának is helyet biztosít. A templom mellett, a Rózsa Ferenc utca mentén található az 1823-ban épült Görögkatolikus Parókia, amely tömegénél, léptékénél fogva is meghatározó eleme a településnek.

Filkeháza fontos értékeiként kell kiemelni a közterületi alkotásokat, melyek között nagy számban fordulnak elő út menti fészületek, de találkozhatunk emlékművekkel és emléktáblákkal, illetve hagyományos ivókúttal is.

Szentháromság görögkatolikus templom

A Görögkatolikus Parókia épülete

Feszület a temetőben

Útmenti kereszt a belterület északi részén

Az ősök emlékére állított emlékmű a belterület déli részén

3.2. Településszerkezet, településkép, telekstruktúra, utcaképek

Filkeháza klasszikus egyutcás faluként, a mai Rózsa Ferenc utca mentén alakult ki, majd a település délkeleti irányú bővülésével formálódott a jelenlegi képére. A belterület karakterében nem

feltétlenül mutat egységes képet. A hegyközi falvak többségéhez hasonlóan Filkeháza is őrzi hagyományos falusias karakterét, ugyanakkor a szocializmus korszakában kialakított épületek is nagyobb számban jelen vannak a településen, vegyesebb karaktert kölcsönözve ezzel a településnek. Általánosságban elmondható, hogy az organikus kialakult, hagyományos utca mentén hosszú és keskenyebb, változatos méretű szalagtelkek sorakoznak, melyeken oldalhatáron álló beépítéssel, előkerttel kialakított épületekkel találkozhatunk. A hagyományos népi lakóházakra az utcára merőleges és az azzal párhuzamos gerinc is jellemző, illetve megtalálhatóak az egyszerű nyeregtetős és a kontyolt nyeregtetős lakóépületek is. Ezen hagyományos, falusias területen, illetve ahhoz kapcsolódóan a belterület déli oldalán találkozhatunk a szocialista korszakban épült, ugyancsak oldalhatáron álló beépítéssel és előkerttel kialakított épületekkel, melyek egységesebb mérettel rendelkező szalagtelteken állnak. Ezen, jellemzően nagyobb tömegű és magasabb lakóépületek között az utcával párhuzamos és az arra merőleges kialakításúak is vannak, illetve a nyeregtetős és sátoztetős épületek is jellemzőek. Mivel a történeti településmag területén a hagyományos és a szocializmusban épült lakóépületek váltakoznak egymással, egységesebb utcaképről főként a lakott terület később kialakult, a Füzérkajatai elágazástól délre található részén beszélhetünk, ahol egymás után sorakoznak a hasonló tömegű és kialakítású lakóépületek.

A község fő tengelyét a 3719. j. országos mellékút, belterületi szakaszán Rózsa Ferenc utca vonala adja, amely több kisebb kanyarral szeli át a lakott területet északnyugati-délkeleti irányban. A település központja a hivatal környezetében található, itt működik a legtöbb kereskedelmi és szolgáltató egység, illetve itt található a község rendezvényterülete is.

A település jellegzetességét jelentik viszonylag széles közterületei. Az útfelület mellett szélesebb zöldsávok és kisebb zöldfelületek, járda, illetve árok találhatóak.

A belterületi telekstruktúra és beépítés

3.3. Helyi egyedi értékek

2017-ben elkészült a község Településképi rendelete (TKR), melyet az önkormányzat Képviselő-testülete 14/2017.(XII.27.) önkormányzati rendeletével hagyott jóvá.

A TKR 2. mellékletében összesen 5 db helyi védett épületet, értéket rögzít, melyek a következők:

Cím	Helyrajzi szám	Megnevezés	Építés éve	Stílus
Rózsa Ferenc utca	73	Görögkatolikus templom	1804.	Empire
Rózsa Ferenc utca	73	Görögkatolikus parókia	1823.	Empire
Rózsa Ferenc utca	001	Görögkatolikus emlékkereszt	1817.	Empire
Rózsa Ferenc utca	049	Görögkatolikus emlékkereszt a temetőben	1990. átép.	
Rózsa Ferenc utca	027	Görögkatolikus emlékkereszt	1996. átép.	

A helyi védelem alatt álló épületek, értékek elszórtan helyezkednek el a történeti településmag területén, illetve annak közelében. A görögkatolikus templom és parókia a belterület délkeleti szélén, míg a temetőben álló görögkatolikus emlékkereszt a lakott terület északkeleti szélén található. Ezekon kívül a két görögkatolikus emlékkereszt hibás helyrajzi számmal szerepel a TKR 2. mellékletében, így beazonosításuk nehézségekbe ütközik.

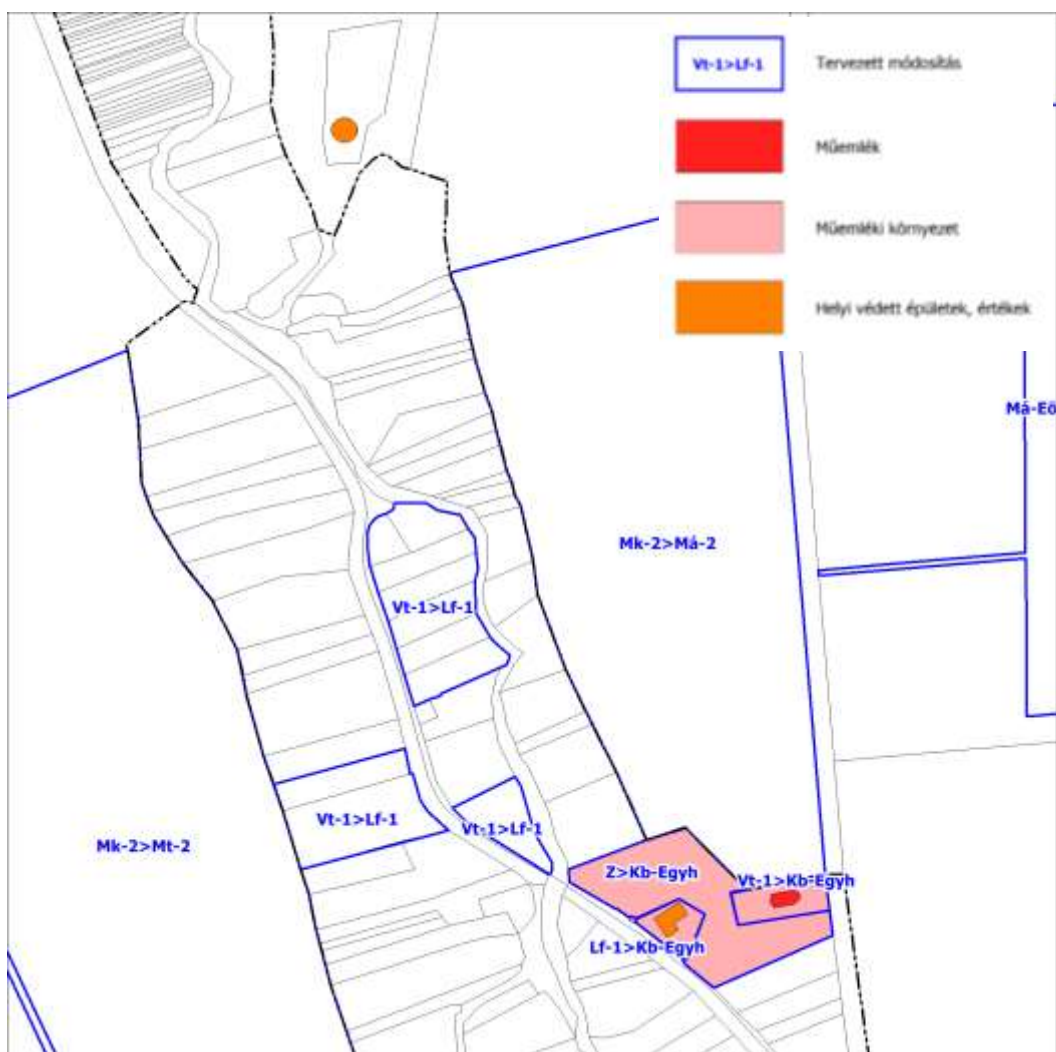
Helyi védett épületek, értékek a településen

II. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE

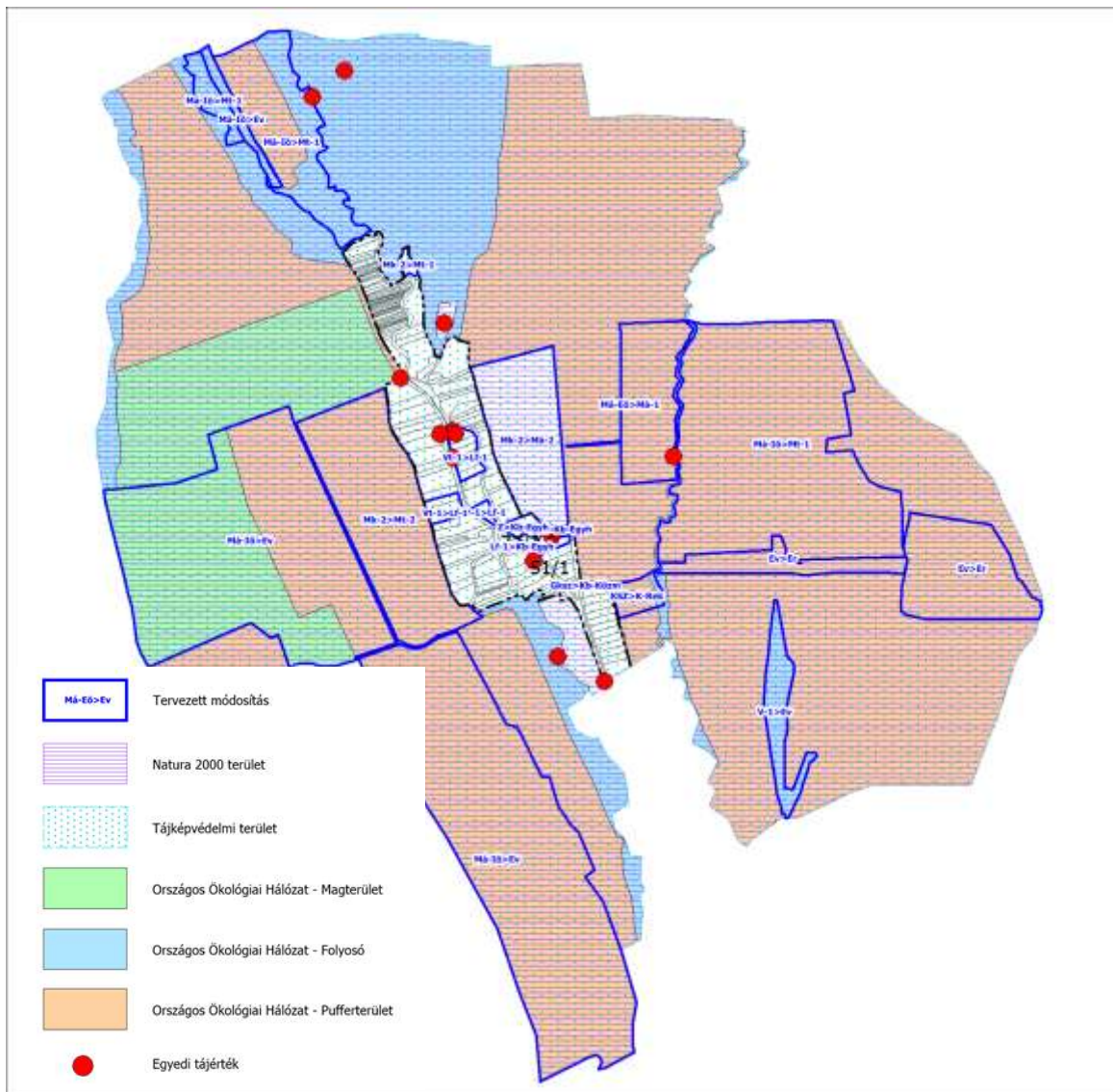
1. A tervezett változások ismertetése

A község felülvizsgált településrendezési eszközei a jelenleg érvényben lévő 419/2021. (VII.15.) Korm. rendeletet, illetve a korábbi 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendeletet is megelőző időszak jogszabályi környezete szerint készültek. A 419/2021. (VII.15.) Korm. rendelet értelmében településfejlesztési terv (TFT) és településrendezési terv (Helyi Építési Szabályzat (HÉSZ) és Szabályozási Terv (SZT)) készül, míg a korábbi jogszabály által előírt módon a településrendezési eszközök módosításakor kiindulási alapként figyelembe vett Településszerkezeti Terv (TSZT) már nem készül.

A község új településrendezési tervének elkészítése során a javasolt módosítások az új jogszabályi keretekhez történő hozzáigazítás, az egyedi önkormányzati, illetve a partnerségi egyeztetések keretében felmerült kéréseken alapuló igények megvalósítása érdekében, továbbá a magasabb rendű területrendezési terveknek való megfelelés, kisebb pontosítások, finomítások miatt váltak szükségessé.

Az épített értékek érintettsége a módosítások által

A táj- és természetvédelmi értékek érintettsége a módosítások által

2. A tervezett változások hatása

2.1. A tervezett változások hatása a régészeti örökségre

A fejezet önálló munkarészben kerül ismertetésre.

2.2. A tervezett változások hatása a műemléki értékekre

A településen műemléki védelmet élvez a görögkatolikus templom, amelyhez ex-lege műemléki környezet tartozik.

A tervezett módosítások érintik a templomot és ex-lege műemléki környezetét. A tervezett változást (településközponti vegyes területből, zöldterületből, illetve falusias lakóterületből különleges beépítésre nem szánt hitéleti rendeltetési célú övezetbe történő átsorolás) az ingatlan jellege, használata, a meglévő állapothoz való illeszkedés igénye indokolja. Az érintett műemlék a tervezett módosítás által nem sérül. A valós használatnak megfelelő besorolás elősegítheti a műemléki templom jelen állapotban történő megőrzését.

A tervezett módosítás nem gyakorol negatív hatást a műemléki értékre.

A műemlék és környezetének (piros) érintettsége a módosítások által (kék)

2.3. A tervezett változások hatása a helyi építészeti örökségre

A község 14/2017.(XII.27.) önkormányzati rendeletével jóváhagyott Településképi rendelete (TKR) 2. mellékletében 5 db helyi védett épületet, építményt rögzít.

A tervezett módosítások a helyi védelem alatt álló értékek közül kettőt érintenek. A műemléki védettséget is élvező görögkatolikus templom, valamint a görögkatolikus parókia telkének esetében a tervezett változást (településközponti vegyes területből, zöldterületből, illetve falusias lakóterületből különleges beépítésre nem szánt hitéleti rendeltetési célú övezetbe történő átsorolás) az ingatlan jellege, használata, a meglévő állapothoz való illeszkedés igénye indokolja. Az érintett helyi védelem alatt álló épületek a tervezett módosítás által nem sérülnek. A valós használatnak megfelelő besorolás elősegítheti a helyi védett értékek jelen állapotban történő megőrzését.

A tervezett módosítás nem gyakorol negatív hatást a helyi építészeti örökségre.

A helyi védett épületek (narancssárga) érintettsége a módosítás által (kék)

2.4. A tervezett változások hatása a táj- és természetvédelem értékeire

A település teljes közigazgatási területe a Natura 2000 hálózat, valamint a Tájképvédelmi terület övezetének részét képezi. Filkeháza területét az Országos Ökológiai Hálózat magterület, ökológiai folyosó és pufferterület övezete is érinti. Területének nagy részére kiterjed a pufferterület. A Bisópatak medrét ökológiai folyosó kíséri, míg a belterületől északra nagyobb összefüggő terület tartozik ebbe az övezetbe. A település nyugati határán elterülő erdőségek magterületként lehatároltak. Az adatszolgáltatás alapján a településen 15 db egyedi tájérték található.

Tekintettel arra, hogy a település teljes területére kiterjed a Natura 2000 hálózat, a Tájképvédelmi terület övezete, valamint az Országos Ökológiai Hálózat, **a tervezett módosítások mindegyike érinti a település táj- és természetvédelmi értékeit.** Ugyanakkor a módosítások közül egyik sem irányul új beépítésre szánt terület kijelölésére az érintett területeken. **A tervezett változások éppen a táj- és természetvédelmi érdekeket szolgálják,** hiszen a legtöbb esetben intenzívebb hasznosítással járó területek átsorolását szorgalmazzák olyan övezetekbe (pl. védelmi célú erdőterület, tájgazdálkodási mezőgazdasági terület), amelyek esetében a rájuk vonatkozó szigorú előírások miatt sokkal inkább biztosítható a táj- és természetvédelmi értékek védelme.

A tervezett módosítások nem gyakorolnak negatív hatást a település táj- és természetvédelmi értékeire.

2.5. Összefoglaló

Épített örökségi értékek

A tervezett módosítások a helyi védelem alatt álló értékek közül kettőt érintenek. A műemléki védettséget is élvező görögkatolikus templom, valamint a görögkatolikus parókia telkének esetében a tervezett változást az ingatlan jellege, használata, a meglévő állapothoz való illeszkedés igénye indokolja. Az érintett műemléki, illetve helyi védelem alatt álló épületek a tervezett módosítás által nem sérülnek. A valós használatnak megfelelő besorolás elősegítheti a műemléki és helyi védett értékek jelen állapotban történő megőrzését.

A tervezett módosítás nem gyakorol negatív hatást a műemléki és helyi építészeti örökségre.

Táj és természetvédelem

A tervezett módosítások mindegyike érinti a település táj- és természetvédelmi értékeit. Ugyanakkor a módosítások közül egyik sem irányul új beépítésre szánt terület kijelölésére az érintett területeken. A tervezett változások éppen a táj- és természetvédelmi érdekeket szolgálják, hiszen a legtöbb esetben intenzívebb hasznosítással járó területek átsorolását szorgalmazzák olyan övezetekbe, amelyek esetében a rájuk vonatkozó szigorú előírások miatt sokkal inkább biztosítható a táj- és természetvédelmi értékek védelme.

A tervezett módosítások nem gyakorolnak negatív hatást a település táj- és természetvédelmi értékeire.

III. ÉRTÉKVÉDELMI TERV

1.1. Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

A 2001. évi LXIV. Kulturális Örökségről szóló törvény (továbbiakban Kötv.) 11. §-a alapján a területen nyilvántartott régészeti lelőhelyek **általános régészeti védelem** alatt állnak.

A Filkeháza területén fellelhető országos védelem alatt álló érték védelméről is a Kötv. hivatott gondoskodni. A helyi védett értékek megőrzését a 14/2017.(XII.27.) önkormányzati rendelettel jóváhagyott Településképi rendelet biztosítja.

1.2. Önkormányzati feladatok

A műemlék és a régészeti lelőhelyek védelmét jogszabályok biztosítják. Az adatszolgáltatás alapján a műemlék és a lelőhelyek feltüntetésre kerülnek a szabályozási terven, ennek alapján a terv módosítása során érintettségük figyelembe vehető.

A helyi védett értékek megőrzéséről - a lakossággal és a helyi értékvédő csoportokkal többször egyeztetésre került - Településképi arculati kézikönyv, valamint a 14/2017.(XII.27.) önkormányzati rendelettel jóváhagyott Településképi rendelet hivatott gondoskodni.

A táji, természeti és épített értékek védelme a hatályos jogszabályok által biztosított, a helyi védelem módosítása, kiterjesztése nem szükséges.

Az önkormányzat feladatát képezi a helyi védett értékek figyelemmel kísérése, állapotuk ellenőrzése, a helyi védett értékek körének lehetőség szerinti folyamatos bővítése, valamint a lakosság tájékoztatása és figyelmének felhívása a megőrzés fontosságára, az értékvédelemre.

IV. NYILATKOZAT

Alulírott Sin Emília vezető településrendező tervező, településmérnök, városépítési - városgazdasági szakmérnök nyilatkozom, hogy Filkeháza Község új településtervéhez elkészített Örökségvédelmi hatástanulmány a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (Kötv.) és a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet előírásainak megfelel. A Településterv és az Örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére jogosultsággal rendelkezem.

Budapest, 2024. szeptember hó

.....
Sin Emília

vezető településrendező tervező,
településmérnök, városépítési - városgazdasági
szakmérnök

TT/1 01-4657, TR 01-4657

V. RÉGÉSZETI SZAKÁGI MUNKARÉSZ

RÉGÉSZETI HATÁSTANULMÁNY
FILKEHÁZA KÖZSÉG
TELEPÜLÉSTERVÉHEZ

TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
RÉGÉSZETI SZAKÁGI MUNKARÉSZ

Megrendelő:
Filkeháza Község Önkormányzatának
megbízásából
KRATU Településmérnöki és
Tanácsadó Kft.

Készítette:
Dr. Tankó Károly
Telefon: 06 30 263 40 24,
E-mail: csisztat@gmail.com

Budapest, 2024 szeptember 20.

TARTALOM

BEVEZETÉS: A települési örökségvédelmi hatástanulmány készítésének célja	3
1) ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT	4
1.1) A település történeti leírása	4
1.2) A település régészeti örökségének felmérése terepbejárással	7
1.3) A település régészeti értékleltára	9
1.3.1) Védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek	9
1.3.2) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek	10
2) A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE	11
2.1) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése	11
2.1.1) A jelenlegi állapot és terület-felhasználás	11
2.1.2) Változtatási szándékok	11
2.2) A változtatási szándékok hatásai a régészeti örökségre	11
3) ÉRTÉKVÉDELMI TERV	13
3.1) Az értékleltárban szerepeltetett régészeti értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények	13
3.1.1) A régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei	13
3.2) Önkormányzati feladatok meghatározása	13
3.2.1) Folyamatok iránya és visszafordíthatósága	13
3.2.2) Kárenyhítés lehetősége és költsége	13
4) ÖSSZEFOGLALÁS	14
5) NYILATKOZAT	15
6) A régészeti lelőhelyek térképi ábrázolása	16
7) Fényképek	19
8) Hatályos örökségvédelmi jogszabályok rövid ismertetése	20

BEVEZETÉS

A települési örökségvédelmi tanulmány elkészítésének célja

Filkeháza Község Önkormányzatának Képviselő-testülete a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet alapján döntött az új településterveinek elkészítéséről. Filkeháza Község Önkormányzata a tervezési feladatok elvégzésével a KRATU Településmérnöki és Tanácsadó Kft. bízta meg.

A települési örökségvédelmi hatástanulmány készítését indokolja, hogy az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. tv. 7. § (1) bekezdése értelmében, a településfejlesztés és a településrendezés során a kulturális örökségük sokféleségének és gazdagságának megőrzését, valamint a régészeti örökség védelmét, felújításának és továbbfejlesztésének lehetőségét figyelembe kell venni.

A község közigazgatási területére kiterjedő örökségvédelmi hatástanulmány még nem készült, vagy nem lehet fel, ezért a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban Kötv.) 85/A. § (1) értelmében a településfejlesztési koncepció és településrendezési eszközök módosításához új örökségvédelmi hatástanulmány készítése szükséges.

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet (továbbiakban Kr.) 84. § (1) értelmében a településfejlesztési koncepció vagy a településrendezési eszköz és a településképi rendelet készítője települési örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséről köteles gondoskodni. Továbbá, a Kr. 91. § (1) figyelembe véve a településfejlesztési koncepció, az integrált településfejlesztési stratégia és a településrendezési eszközök jogszabályban meghatározott egyeztetési eljárás keretében kialakított szakmai vélemény során figyelemmel kell lenni a védett régészeti örökség megőrzésének alapvető követelményére.

A jelen tanulmányt és részeit a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény alapján szerzői jogvédelem illeti meg. A tanulmány sokszorosítása, átdolgozása vagy a szerződésben rögzített céltól eltérő felhasználása csak a szerző előzetes írásbeli hozzájárulásával történhet. A tanulmányból való idézés, arra való hivatkozás csak a forrás pontos megjelölésével jogszerű. A szerzői jog megsértése büntetőjogi és kártérítési következményekkel járhat. A vagyoni jogok kizárólagos jogosultja annak készítője. A tanulmányt annak megrendelője csak a szerződésben meghatározott célra jogosult felhasználni.

Lényeges felhívni a figyelmet arra, hogy a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült, ezért a jövőben ismertté váló új adatok a hatásvizsgálat eredményeinek és következtetéseinek felülvizsgálatát tehetik szükségessé.

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1) A település történeti leírása

Filkeháza község Északkelet-Magyarországon, az Eperjes–Tokaji-hegységben, a Zemplén és a Szalánci-hegység 400-700 méter magas hegyeivel övezett Hegyközben fekszik. A település közigazgatásilag Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében, a Sátoraljaújhelyi járásban található.

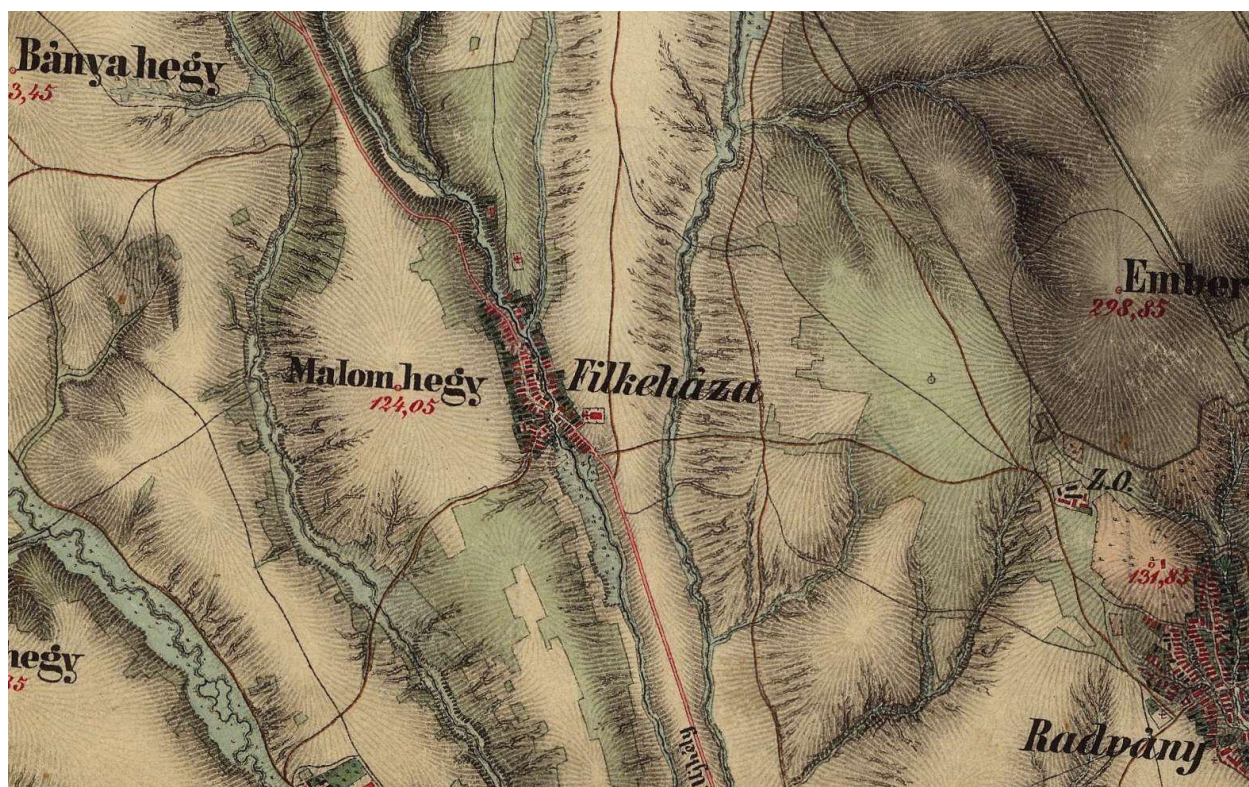
Filkeháza korai történetéről kevés adtunk van. Első okleveles említése 1481-ből Fylkeháza alakban ismert. Ekkor a füzéri vár részeként írták le, utalva arra, hogy birtokosa a Fylke család volt. A község nevének eredetére vonatkozóan több lehetséges magyarázat létezik, amelyek közül a leginkább valószínű, hogy a középkorban elterjedt szokás szerint a *Fil-* (Fylke ~ Philke = Fülöp?) személynév *-ke* kicsinyítő képzővel és *-háza* utótaggal ellátva alkotta a településnevet. Egy másik, helyi hagyományon alapuló elképzelés szerint a település IV. Béla király egyik vitézének fiától kaphatta a nevét.

A település alapításának idejét nem ismerjük, de a hegyközi falvak történetének többsége a 13. századig nyúlik vissza. 1481, majd 1485-ben történt említését követően 1598-ban 15, 1601-ben 7, 1604-ben 4, 1605-ben 3, 1610-ben pedig fél jobbágy és fél zsellérportát írtak össze. 1626-ban 20 lakosa és egykereű vízimalma volt. 1670 táján a Nádasdy család birtoka volt. 1675-1679-ben a füzéri vár fiskális részeként írták le, de lakatlan volt és a malom nem működött. 1681-ben készült feljegyzés szerint a falut korábban rutének lakták, de azt kóborló katonák fosztogatták és egy alkalommal teljesen leégett. 1684-ben a 10 évig lakatlan faluba betelepültek a földesúrtól adó és robot terhek alól szabadságot kaptak mindaddig, amíg a falut helyre nem állították. 1686-ban I. Lipót báró Károlyi Lászlónak adományozta Füzér várát és annak javait az összes tartozékokkal együtt, beleértve Filkeháza települést is. 1689-ben 9, 1696-ban 8 jobbágy lakta. 1707-ben 10 régi jobbágy mellé 7 telepes érkezett. 1711-ben már csak két 16 éven felüli lakos és két özvegyasszony él itt, 1715-ben pedig egy özvegy kivételével teljesen elhagyott volt. Ezt követően néhány évig lakatlan volt. 1724-től új telepesek érkeztek ide és ettől kezdve a lakosság száma folyamatosan nőtt.

Filkeháza görög katolikus temploma 1786 épült. A jelenleg álló templom 1804 és 1813 között – vélhetően a korábbi templom helyén – épült. A korábbi előzményekre a toronyban lévő 1661-ban készült harang és a szent térben elhelyezett középkori keresztelő medence utal.

1. kép. Filkeháza határa az 1782-1785 között készült Első Katonai Felmérésen
(forrás: Arcanum /mapire.eu)

2. kép. Filkeháza határa az 1819-1869 között készült Második Katonai Felmérésen
(forrás: Arcanum /mapire.eu)

3. kép. Filkeháza határa az 1869-1887 között készült Harmadik Katonai Felmérésen
(forrás: Arcanum /mapire.eu)

1.2) A település régészeti örökségének felmérése terepbejárással

A vizsgálat alá vont terület a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Filkeháza község közigazgatási egysége.

A jelen örökségvédelmi hatástanulmány a jogszabályi kereteknek megfelelő tartalommal, különösen a Kr. 14. mellékletében foglaltakat figyelembe véve készült. Ennek alapján a hatástanulmány tartalmát, valamint az alkalmazott módszereit alapvetően meghatározza, hogy a településrendezési eszközök tervezett módosítása örökségvédelmi szempontból milyen kockázattal járt.

Az értékvizsgálat során alkalmazott módszerek

A vizsgálat során alkalmazható módszerek a következők:

- (1) Az előzetesen ismert régészeti lelőhelyek adatainak felkutatása:
Az adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtés, a közhiteles lelőhelyadatok lekérdezése, valamint ezek összehasonlító vizsgálata és bemutatása.
- (2) Prediktív modell eredményeire való támaszkodás:
Amennyiben ilyen modell az adott település relációjában elkészíthető vagy korábban már készült és rendelkezésre áll.
- (3) Régészeti terepbejárás:
A település régészeti örökségének terepbejárással kell megvalósítani.
- (4) A lelőhely állapotában maradandó változással nem járó műszeres lelőhely-, illetve leletfelderítés, amely itt a régészeti terepbejárás során, indokolt esetben fémkereső műszer alkalmazását jelenti.

A jelen örökségvédelmi hatástanulmány készítése során az adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtésre, a közhiteles lelőhelyadatok lekérdezésére, az adatok értékelésére, továbbá légi-régészeti lelőhely-felderítésre és régészeti terepbejárásra került sor.

Kutatási előzmények:

Filkeháza község területe minden bizonnyal a múlt számos szakaszában lakott volt. Ugyanakkor a község területén szisztematikus régészeti kutatás nem történt, ezért a településtörténetre vonatkozóan csak kevés adatunk van.

Az ország régészeti értékeinek teljességre törekvő számbavételére vállalkozó Magyarország Régészeti Topográfiája sorozat Filkeháza vonatkozásában nem készült el. A község közigazgatási területére kiterjedő örökségvédelmi hatástanulmány korábban nem készült, vagy ha készült nem elérhető.

Adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtés

Filkeháza közigazgatási területére vonatkozó régészeti adatokat a miskolci Hermann Ottó Múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattára, a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázisa, valamint a közhiteles adatbázist működtető Építési és Beruházási Minisztérium Építészeti Államtitkárság Építészeti és Műemlékvédelemért felelős Helyettes Államtitkársága tart nyilván.

A rendelkezésre álló térképészeti dokumentumok közül régészeti szempontból elsősorban a katonai felmérésekre támaszkodhatunk. Az Első Katonai Felmérés 1763-1787 között készült térképlapján (1. kép) jól látható, hogy Filkeháza a kanyargó Bisó-patak mentén az Újhely és Füzér között haladó út mentén létesült egyutcás település. Ezen a térképen a templom már a mai helyén jelölt. A település határában kiterjedt szántók, a patakok mentén pedig ligetekkel övezett legelők vannak. A Hegyközt övező dombok és hegyek lankáin nagy kiterjedésű erdők vannak. A településtől északnyugatra, a Bisó-patak mellett malom jelölt. Az 1806-1869 között készült Második Katonai Felmérésen (2. kép) a település szerkezete és annak környezete részletesen került ábrázolásra. Ugyanakkor a település szerkezete alapjaiban

változatlan maradt. A templom a mai helyén van jelölve. A korábban ábrázolt utcák néhány további épületekkel bővültek. A külterület használatban nem lehet számottevő változást megfigyelni, vagyis a települési mag körül továbbra is a mezőgazdasági területek, főleg szántók dominálnak, miközben erdős területek aránya főleg keleti irányba csökkent. Az 1869-1887 között készült Harmadik Katonai Felmérésen (3. kép) a településről a korábbiaknál részletesebb és pontosabb kép tárul elénk, de a már kialakult állapothoz képest jelentős változás nem látható. Külterületen ugyanakkor a szántóként használt területek kiterjedése az erdő és rét rovására nőtt. A történeti térképek összességében azt mutatják, hogy a település mérete, a lakott ingatlanok kiterjedése és elhelyezkedése az 1800-as évek elején kialakult állapotot követően nagyjából állandó volt és a következő két évszázadban csupán kis mértékben módosult.

Régészeti terepbejárás

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet az újonnan beépítésre szánt területek esetén kötelező érvénnyel írja elő a település régészeti örökségének terepbejárással való felmérését.

A terepbejárás a régészeti topográfiai felderítés szabályai szerint készült, olyan módon, amely alkalmas a *régészeti lelőhelyek* kiterjedésének, intenzitásának, korának és jellegének dokumentálására, valamint régészeti érdekű területek és régészeti védőövezetek kijelölésére és térbeli lehatárolására. Általános szabályként kijelenthető, hogy a terepbejárás nem csupán a fejlesztésre kijelölt ingatlanokra korlátozódik, hanem azok közvetlen környezetére is kiterjed. Általános szabály, hogy a nyomvonalas létesítmények esetében a terepbejárás a változtatással érintett területre, valamint a köré vont 100 méteres sávra terjed ki. A terepbejárást minden esetben irodai előkészítés előzi meg, amelynek során a bejárás útvonal az előzetes adatgyűjtés eredményeinek figyelembe vételével kerül megtervezésre.

A vizsgálati terület bejárása a szórványos vagy gyér intenzitású lelőhelyek létének, illetve határának megállapítása céljából extenzív vizsgálati módszer alkalmazásával történt. Ez a terepbejárás módszer a kutatási terület olyan nem szisztematikus vizsgálatát jelenti, amelynek során a korábbi régészeti topográfiai tapasztalatok alapján emberi megtelepedés lehetséges térszínei (pl. vízfolyások melletti alacsony dombok, magaslatok, stb.) kerültek megvizsgálásra. A terepbejárást végző minden szakember megfelelő vízszintes helymeghatározási pontosságú, útvonalak és pontok rögzítésére, valamint tárolására alkalmas műszert (GPS) használt. A terepbejárás során a kutatott területek pontos térbeli azonosítása a műszer útvonalrögzítésének (tracklog) bekapcsolásával történt. A régészeti korú lelet (pl.: kerámia edénytöredék, fém, csont, stb.) pontos térbeli helyzet a műszerben pontként tárolásra került. A felszínen jelentkező régészeti korú leletanyag begyűjtésére ugyanakkor nem került sor, csupán azok térbeli pozíciójának rögzítésére.

Annak ellenére, hogy a Kr. a régészeti terepbejárást csak a beépítésre jelölt területek esetén írja elő, több szakmai iránymutatás szerint a települési örökségvédelmi hatástanulmány készítésekor ajánlatos azon területek extenzív lelőhelylokalizációs terepbejárással való kutatása, ahol még egyáltalán nem, vagy nem kielégítő mértékben ismerünk régészeti lelőhelyeket. A nem kielégítő mérték ez esetben azt jelenti, hogy olyan múzeumi, szakirodalmi adatok birtokában vagyunk, amelyek alapján a vizsgált területen régészeti lelőhely valószínűsíthető, de sem pontos helye, sem lehatárolása nem ismert, vagy nem kellően dokumentált.

Mindezek figyelembe vételével a vizsgálandó területen cél volt a lehetséges összes régészeti lelőhely felkutatása. A terepbejárás előkészítését pedig minden esetben a már ismert adatok összegyűjtése előzte meg (pl. múzeumi adattár és leltárkönyvek, szakirodalom, korábbi térképek összegyűjtése, továbbá légi felvételek használata).

A régészeti lelőhelylokalizációs és állapotfelmérő bejárásokra 2024. április 14-én került sor. A jelen esetben a település határában végzett extenzív terepbejárás során a Görög katolikus templom néven 101719 számon nyilvántartott régészeti lelőhely került lokalizálásra.

Légi régészeti lelőhely-felderítés

Filkeháza község közigazgatási területén a terepbejáráshoz kapcsolódóan légi régészeti lelőhely-felderítést végeztünk. Itt elsősorban a vizsgálat alá vont ingatlanok és tágabb környezetük, vagyis a régészeti lelőhellyel biztosan vagy feltételesen érintett területek légi felderítésére került sor. A jelenlegi hasznosításból következő állapot a légi régészeti megfigyelés szempontjából kedvezőtlen és kedvező észlelési körülményeket egyaránt biztosított. A kutatáshoz egy 3DR SOLO típusú, quadcopter drónt és 4K Gopro 4 Black és Mapir Survey 3 CGM típusú kamerákat használtunk. A kérdéses területek többszöri, különböző magasságokból és különböző szögekből, jó fényviszonyok mellett pásztáztuk. A légi régészeti lelőhely felderítés a település határában új lelőhelyet nem eredményezett.

Az on-line elérhető légifotó és ortofotó adatbázisokat tárolt felvételeket áttekintve – a már nyilvántartásban szereplő régészeti lelőhelyeken túl – újabb régészeti lelőhelyre vonatkozó jelenséget, vagy felszíni struktúrát nem figyeltünk meg.

1.3) A település régészeti értékléltára

1.3.1. Védett régészeti lelőhelyek

Filkeháza közigazgatási területen a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § 45. pontja, továbbá a 11-17 § szerint meghatározott, miniszteri rendelettel fokozottan védett, történeti és kulturális jelentőségű régészeti lelőhely nem található.

1.3.2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A régészeti lelőhelyekről az Építési és Beruházási Minisztérium Építészeti Államtitkárság Építészeti és Műemlékvédelemért felelős Helyettes Államtitkársága vezet közhiteles nyilvántartást. A jelen tanulmány készítésekor Filkeháza közigazgatási területén a közhiteles nyilvántartás régészeti lelőhelyet nem tart nyilván.

SOR-SZÁM	AZONO-SÍTÓ	NÉV	HRSZ	KORRDINÁTÁK	AZONOSÍTÁS ALAPJA
1	101719	Görög katalikus templom	73/1	830687 352970	adatgyűjtés

7. táblázat: Nyilvántartott és nyilvántartásba vétel alatt álló régészeti lelőhelyek összefoglaló táblázata

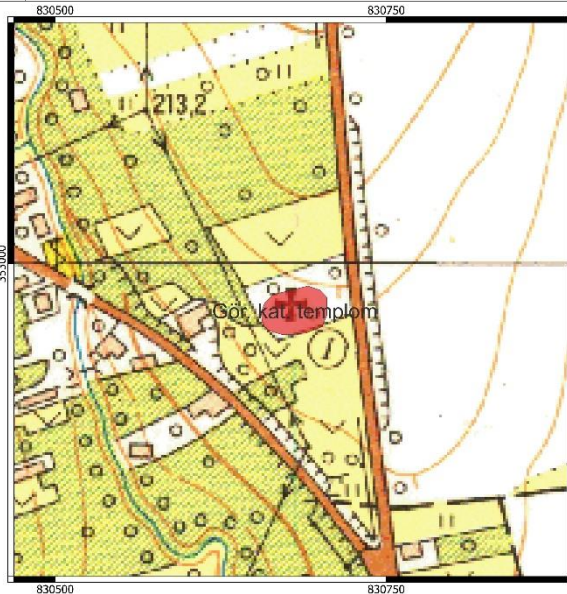
Az érintett örökségi elemek számbavétele és állapotuk ismertetése kapcsán fel kell hívni a figyelmet arra az általános szabályra, amely szerint a régészeti lelőhelyek pontos kiterjedése pusztán felszíni vizsgálatokkal (pl. terepbejárás) csak hozzávetőlegesen állapítható meg, továbbá a felszíni lokalizációt erőteljesen korlátozó tényezők (pl. vegetáció, beépítés, elfedés, stb.) miatt a régészeti érintettség meghatározásánál gyakran csak a korábbi, vegetáció-mentes időszakban végzett megfigyelésekre támaszkodhattunk. Fontos továbbá kiemelni, hogy a régészeti lelőhelyek helyzete és kiterjedése a jövőbeni régészeti kutatások eredményei alapján módosulhat.

A régészeti lelőhelyek részletes ismertetése

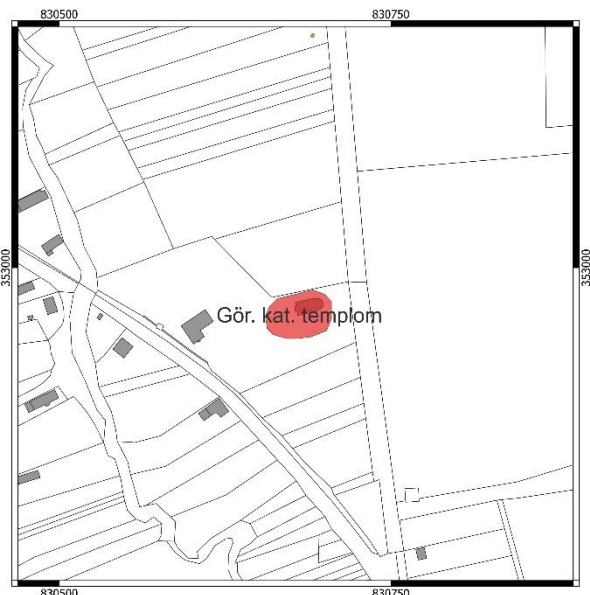
1. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. melléklete szerinti adatlap

1	Vármegye	BAZ	Település neve	Filkeháza	
	Nyilvántartási azonosító szám	101719			
2	Leelőhely neve	Gör. kat. templom			
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	109-341	
	Koordináták	EOV Y	830687	EOV X	352970
	Helyrajzi szám	73/1			
	Földrajzi leírás	A régészeti lelőhely Filkeháza község belterületén található.			
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m			

4 Régészeti jelenségek jellege és kora ⇔

5	Jelenlegi állapot	részben beépített
6	Veszélyeztetettség	bolygatás: talajművelés,
7	Ismertség	adatgyűjtés
8	Tevékenység	adatgyűjtés, terepbejárás
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b
11	Kelt	2024.04.19.

2) A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

2.1) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

2.1.1. A jelenlegi állapot és terület-felhasználás a régészeti örökség összefüggésében

Filkeháza község határában jelenleg 1 régészeti lelőhely ismert. A 101719 számon nyilvántartott régészeti lelőhely belterületen és részben beépített ingatlanon található.

terület-felhasználás	lelőhelyek száma	arány
mezőgazdasági terület (szántó)	–	–
mezőgazdasági terület (zártkert, szőlő, gyümölcsös)	–	–
mezőgazdasági terület (gyep, rét, legelő)	–	–
erdő	–	–
beépített belterület	1	100 %
ipari gazdasági, kereskedelmi, sport és különleges terület	–	–

Terület-felhasználás a régészeti örökség összefüggésében

(a lelőhelyek számának feltüntetésénél az osztott ágban lévő lelőhelyek arányának megfelelően, például a gyep és erdőművelés alatt lévő lelőhely 0,5 értékben a gyep és 0,5 értékben az erdő terület-felhasználásnál kerültek számba vételre)

2.1.2 Változtatási szándékok

A fejlesztési terv a település jövőképeinek meghatározása mellett rögzíti azokat a közép- és hosszú távú célokat és feladatokat, amelyek a település a tervszerű, fenntartható és gazdaságos üzemeltetése és fejlődése érdekében megvalósítani szükséges:

Filkeháza-területhasználat módosító javaslatok

BAZ és kataszternek való megfeleltetés - erdő területhasználat szerinti átsorolás	1
Extenzív Má-ba sorolás	2
Területhasználatnak megfeleltetett övezeti besorolás - lakóterület	3
Templom telkének különleges építési övezetbe sorolása	4
gyümölcsös	5
kilátó - közpark	6
Ek átsorolás	7
Lf jelű lakóterületbe átsorolás	8
Turisztikai célú fejlesztésnem megfeleltethető területhasználati átsorolás	9
Területhasználatnak megfeleltetett övezeti besorolás - közműterület	10
Külterületi földút kapcsolat Füzérradvány felé	11

2.2 Változtatási szándékok hatásai a régészeti örökségre

A 4-es számmal jelölt területhasználati módosítás 101719 számon nyilvántartott régészeti lelőhelyet érint. A templom telkének különleges építési övezetbe sorolása azonban önmagában örökségvédelmi kockázattal nem jár.

A fejlesztési tervben meghatározott további területhasználat módosító javaslatok, rövid- és középtávú akcióterületek nyilvántartott régészeti lelőhelyet nem érintenek. Jelenleg nem ismert olyan adat, amely szerint a Filkeháza fejlesztési tervben meghatározott területhasználat módosító javaslatok, rövid- és középtávú akciótervek megvalósítása örökségvédelmi kockázattal járna.

Akcióterület - középtáv

- K1 - Faluház fejlesztés, 8-10 szobás vendégház kialakítás
- K2 - Turisztikai pont kialakítása elektromos autótöltővel, turista büfével
- K3 - Kilátó és környezetének turisztikai célú fejlesztése
- K4 - Turisztikai fejlesztés - kemping, panziók
- K5 - Turisztikai fejlesztés - tanösvény

Akcióterület - rövidtáv

- R1 - Temető megközelítésének tulajdonosi rendezése
- R2 - Temetői parkoló kiépítése
- R3 - Gépjármű áthajtó híd fejlesztése a temetőhöz, patakrendezés
- R4 - Hivatal és könyvtár mellett szenvedélybeteg klub kialakítása

Területhasználat módosító javaslatok, rövid- és középtávú akcióterületek térképi ábrázolása a régészeti lelőhely feltüntetésével

3. Értékvédelmi terv

Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító általános szempontok és követelmények, valamint az önkormányzati feladatok meghatározása.

3.1. Az értékleltárban szerepeltetett régészeti értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

A régészeti emlékek megmaradásának, feltárhatóságának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei a 2001. évi LXIV. törvény értelmében a régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban és eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. A védelmükre irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző és csak szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük. Amennyiben a régészeti örökség elemeit eredeti összefüggésükből, a régészeti lelőhely területről valamely oknál fogva mégis el szükséges mozdítani, arra csak régészeti feltárás keretében kerülhet sor.

A régészeti leletek jelenleg elsősorban a földfelszín alatt vannak. Ezért a jelenlegi állapot fenntartása általában biztosítja a még bolygatatlan régészeti leletek eredeti összefüggésben való megőrzését. Amennyiben ez az állapot bármilyen földmunkával járó beruházás megvalósítása végett változik, úgy a régészeti leletek szakszerű feltárása a fejlesztést megelőzően, a földmunkákhoz ütemezve lehetséges.

Ha a feltárás során országos jelentőségű régészeti objektum kerül napvilágra, úgy annak konzerválását, eredeti helyén való megőrzését, az építési kiviteli tervekbe beépítve kell biztosítani.

3.2. Az önkormányzati feladatok meghatározása

3.2.1. Folyamatok iránya, visszafordíthatósága

A régészeti lelőhelyek területének jelenlegi hasznosításából adódó károsan ható folyamatok lassítása, visszafordítása érdekében az ingatlantulajdonos, a helyi önkormányzat és az örökségvédelmi szakemberek (hatóság, múzeum) konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a negatív folyamatok visszafordíthatatlan károkat okozhatnak, amelyek a kulturális örökség elemeinek részleges vagy teljes megsemmisüléséhez vezethetnek.

3.2.2. Kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei

A régészeti lelőhelyek fokozatos állagromlásának lassítása, megállítása csak a helyi önkormányzat, a szakemberek (területileg illetékes vármegyei kormányhivatal örökségvédelmi irodája, vármegyei múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások együttműködésével lehetséges.

A fejlesztési övezetben található régészeti lelőhelyen a tervezett beruházás megvalósulása esetén a régészeti emlékekben keletkező károk enyhítésére nincs, csupán megelőzésre van lehetőség. Ennek a törvény által előírt módja a régészeti lelőhely elkerülése, jogszabályi módon meghatározott elfedése, vagy a beruházást megelőző feltárása.

4. Összefoglalás

A régészeti lelőhelyek az emberiség és a magyarság történetének, települési viszonyainak, életmódjának fontos bizonyítékai, ezért mindenki részéről elvárt a nemzeti kulturális örökség iránti megbecsülés, a régészeti értékek megóvása és az örökségvédelmi törvények tiszteletben tartása.

Filkeháza község közigazgatási területén egy nyilvántartott régészeti lelőhely található, amely általános törvényi védelem alatt áll.

Filkeháza község fejlesztési tervében a 4-es számmal jelölt területhasználati módosítás 101719 számon nyilvántartott régészeti lelőhelyet érint. A templom telkének különleges építési övezetbe sorolása azonban önmagában örökségvédelmi kockázattal nem jár.

A fejlesztési tervben meghatározott további területhasználat módosító javaslatok, rövid- és középtávú akcióterületek nyilvántartott régészeti lelőhelyet nem érintenek. Jelenleg nem ismert olyan adat, amely szerint a Filkeháza fejlesztési tervében meghatározott területhasználat módosító javaslatok, rövid- és középtávú akciótervek megvalósítása örökségvédelmi kockázattal járna.

Általánosságban fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a törvényi szabályozás alapján régészeti lelet eredeti összefüggéséből csak régészeti feltárással mozdítható el. A régészeti feltárás költségei pedig azt terhelik, akinek a régészeti leletek eredeti összefüggésükből történő elmozdítása érdekében áll. Ennek pénz- és időbeli vonzatával minden esetben előzetesen, már a tervezés szakaszában számolni ajánlott, mivel a régészeti munkák tervezésének és a kivitelezésbe való ütemezésének elmaradása nagymértékben veszélyezteti a lelőhelyeket, ugyanakkor a nem megfelelően tervezett régészeti feladatellátás lassíthatja, vagy akár akadályozhatja is egy beruházás megvalósulását.

Másik fontos szabály, hogy amennyiben a területre vonatkozóan jogszabályban meghatározott nagyberuházás (pl. a bruttó 500 millió forintos értékhatárt meghaladó teljes bekerülési költségű beruházás) vagy kiemelt nagyberuházás tervezett, akkor Előzetes Régészeti Dokumentációt (ERD) kell készíteni. ERD készítésére valamint kiemelt nagyberuházások esetén a beruházáshoz kapcsolódó megelőző régészeti feltárás elvégzése és régészeti megfigyelés biztosítására a Magyar Nemzeti Múzeum jogosult

Végezetül, amennyiben a régészeti lelőhelynek vagy régészeti érdekű területnek nem minősülő területen földmunkák során váratlan régészeti lelet vagy emlék kerül elő, úgy haladéktalanul értesíteni kell a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében régészeti feladatellátásra jogosult, miskolci székhelyű Herman Ottó Múzeumot.

* * *

A jelen hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült! A nyilvántartott lelőhelyekről az Építési és Beruházási Minisztérium Építészeti Államtitkárság Építészeti és Műemlékvédelemért felelős Helyettes Államtitkársága vezet közhiteles nyilvántartást. Minden tervezett beruházás előtt javasolt a lelőhellyel való érintettségéről időben meggyőződni! A hatástanulmány alapjául szolgáló tervek módosítása vagy a tervezési terület bővítése esetén új hatásvizsgálat szükséges!

5. Nyilatkozat

Alulírott dr. Tankó Károly régész nyilatkozom, hogy a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről szóló 19/2010. (IV. 23.) OKM rendeletben meghatározott kulturális szakértői tevékenység folytatására jogosító szakértői engedéllyel, az örökségvédelmi hatástanulmányról szóló 395/2012. (XII. 20.) Korm. rendelet régészet részsakterületen szakértői tevékenység végzésére szakértői jogosultsággal rendelkezem.

Filkeháza község településtervezéséhez készített örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakági rész, az összeállítás időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján, az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készült. A tervezett változtatásokra vonatkozó javaslatok és megoldások az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak megfelelnek.

Budapest, 2024 szeptember 20.

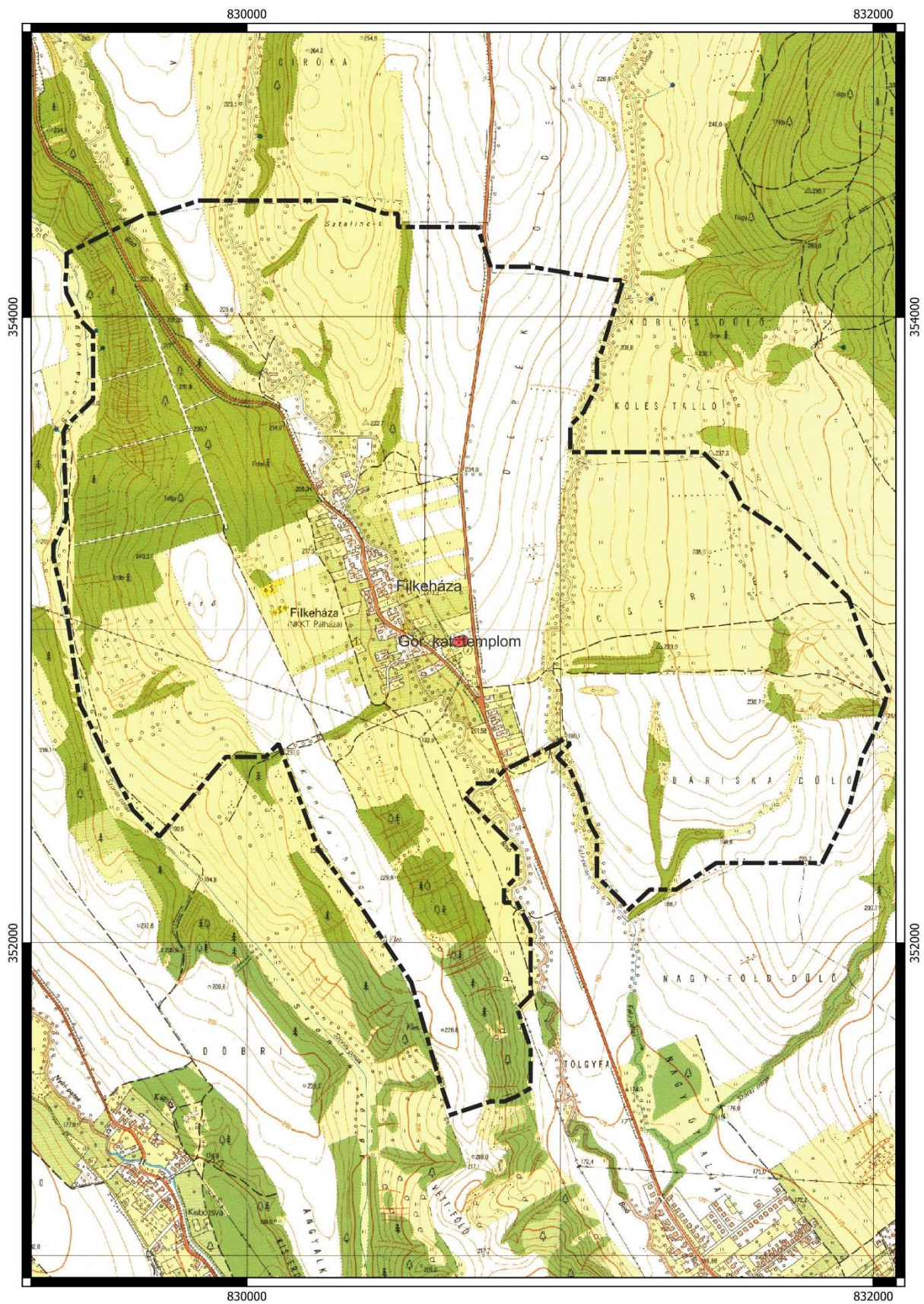

Dr. Tankó Károly

régész, örökségvédelmi szakértő

Szakértői engedély száma: OKM 289-5/2008

6. A régészeti lelőhelyek térképi ábrázolása

1. térkép: Régészeti lelőhelyek (pirossal jelölve) az EOVS térképszelvényeken

2. térkép: Régészeti lelőhelyek (pirossal jelölve) a település szerkezeti térképén

3. térkép: Régészeti lelőhelyek (pirossal jelölve) a települési ortofotón

7. Fényképek

1. fénykép: Filkeháza, Görög katolikus templom néven 101719 számon nyilvántartott régészeti lelőhely

2. fénykép: Filkeháza, Görög katolikus templom néven 101719 számon nyilvántartott régészeti lelőhely

8. Hatályos örökségvédelmi jogi szabályozás rövid ismertetése

II.1. A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok:

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

2001. évi LXXX. törvény a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról

2001. évi XXVIII. törvény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló, Rómában, 1995. év június hó 24. napján aláírt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről (különösen a 38-49. §)

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről (különös tekintettel a földvárak és kunhalmok néven itt védett tájlelmékként szereplő lelőhelyekre)

1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1979. évi 2. törvényerejű rendelet a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban az 1970. évi november hó 14. napján elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi Egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről

149/2000. (VIII. 31.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között, 1992. január 16-án kelt, Valettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről

47/2001. (III. 27.) Korm. rendelet a muzeális intézményekben folytatható kutatásról

191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról

2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról

362/2008. (XII.31.) Korm. rendelet a Nemzeti Hírközlési Hatóság eljárásában közreműködő szakhatóságok kijelöléséről, valamint egyes szakhatósági közreműködések megszüntetéséről és módosításáról.

39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról

68/2018 (IV.9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról

19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről

14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet a kulturális javak kiviteli engedélyezéséről

3/2009. (II. 18.) OKM rendelet a muzeális intézményekre vonatkozó szakfelügyelet rendjéről

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről. Ennek 177. § (3) szerint, aki a kulturális örökség védett elemeit, gondatlanul megsemmisít, megrongál, elvisz, áthelyez vagy elmozdít, szabálysértést követ el.

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. Ennek 358.§ szerint, aki kulturális javak körébe tartozó tárgy, régészeti lelőhely vagy műemlék megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz, az okozott kár mértékétől függően 1-5 évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható.

II.2. A régészeti lelőhellyel érintett területeken követendő eljárások, jogok és kötelezettségek

1.) Miniszteri rendelet által kiemelten vagy fokozottan védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek esetében a hatóság (vármegyei kormányhivatal örökségvédelmi irodájának) engedélye szükséges bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, vagy a terület jellegét megváltoztató, egyébként engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. Ennek hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyebekben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltak szerint kell eljárni.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében, a 2001. évi LXIV. tv. alapján a régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak, továbbá a régészeti örökség elemeit lehetőleg

eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. A földmunkával járó fejlesztésekkel a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket el kell kerülni. A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését - e védelemmel összhangban kell végezni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tární. Ennek részeként a lelőhelyen először próbafeltárást kell végezni. A régészeti érintettség mértékétől függően, bizonyos esetekben, a hatóság régészeti megfigyelést írhat elő. Nagyberuházások és kisajátítási törvényben meghatározott közérdekű cél esetén megelőző régészeti dokumentációt kell készíteni. Az előzetes régészeti dokumentáció elkészítésére a Magyar Nemzeti Múzeum jogosult. A régészeti feltárás költségeit annak kell fedeznie, akinek a régészeti leletek elmozdítása érdekében áll, azonban az előzetes régészeti dokumentáció elkészítéséhez szükséges régészeti feltárások költségei - nemzetgazdasági szempontból indokolt esetekben - a központi költségvetésből fedezhetőek. A régészeti feltárást a vonatkozó szerződést a beruházónak a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeum **Filkeháza község esetében a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében régészeti feladatellátásra jogosult, miskolci székhelyű Herman Ottó Múzeum**. A szerződés érvényességéhez a hatóság jóváhagyása szükséges. A törvény szerint megelőző régészeti feltárást a területileg illetékes múzeum, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum végezhetnek.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik a hatóság hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben előre nem látott örökségvédelmi érdek merül fel, vagy addig ismeretlen jelenség kerül napvilágra, úgy a végzett tevékenységet korlátozni kell. A hatóság a munka felfüggesztése esetén lehetősége van régészeti védelem megindítására, illetve annak megvalósulása esetén a kisajátítás kezdeményezésére.

A védelem alatt álló kulturális örökségi elemekben (védett vagy nyilvántartott régészeti lelőhelyek) vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése, megrongálása, vagy veszélyeztetése büntetendő cselekmény: örökségvédelmi bírság kiszabásával jár, ill. bizonyos esetekben e cselekedet a BTK hatálya alá esik.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrészt, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető.

Az épített környezet alakításáról és védelméről 1997. évi LXXVIII. törvény 42. § (1) bekezdése szerint, ha az építési munka végzése során régészeti emlék kerül elő, a kivitelező köteles azt az építésügyi hatósághoz (járási hivatal vagy jegyző), valamint más hatáskörrel rendelkező hatósághoz haladéktalanul bejelenteni, és a lelőhelyet a hatósági intézkedésig érintetlenül hagyni.

Más szóval, amennyiben nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a hatóság szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli! A múzeum köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdeni, és folyamatosan - az elvárható ütemben - végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni. A mentő feltáráshoz feltárási engedély nem szükséges. Ha a mentő feltárást nem lehet 30 nap alatt elvégezni, a hatóság ideiglenesen védetté nyilváníthatja a földterületet.

A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik). A hatóság a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. A 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés alapján készítenő hatástanulmányok tartalmi követelményeit a 395/2012. (XII.20.) Korm. rendelet melléklete tételesen meghatározza. A tanulmány elkészítése a beruházót terheli és készítésére kizárólag a rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak. Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak olyan személy készítheti, aki a 19/2010. (IV. 23) OKM rendelet 2. § (5) bekezdésében meghatározott feltételeket teljesíti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl arról is nyilatkozik, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.